

13. Набрusco, В. Станет ли Украина хозяином в собственном информационном пространстве? [Электронный ресурс] / В. Набрusco // Зеркало недели. – 2008. – № 34. – Режим доступа: <http://zn.ua/articles/54742>
14. Паньо Е., М. Сито со слишком большими дырочками [Электронный ресурс] / Е. Паньо, Т. Паньо // Зеркало недели. – 2006. – № 24. – Режим доступа: <http://zn.ua/articles/47040>
15. Приходько, О. Дети в Интернете: реальные риски виртуальных погружений [Электронный ресурс] / О. Приходько // Зеркало недели. – 2009. – № 12. – Режим доступа: <http://zn.ua/articles/56562>
16. Пугачев, В.П. Информационно-финансовый тоталитаризм: российский эксперимент по американскому сценарию / В.П. Пугачев // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 12, Полит. науки. – М., 1999. – № 4. – С. 3-32.
17. Савінова, Н.А. Кримінально-правове забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: теоретичні та практичні аспекти : монографія / Н.А. Савінова. – К. 2012. – 340 с.
18. Трегубов, В. Пост ДАІ на шляхах Інтернету [Електронний ресурс] / В. Трегубов // Дзеркало тижня. – 2012. – № 6. – Режим доступа: http://dt.ua/POLITICS/post_dai_na_shlyahah_internetu-97470.html
19. Чуприй, Л. Пленники информационного пространства / Л. Чуприй // Зеркало недели. – 2010. – № 21. – С. 13.
20. Morozov, E. Living with the Streisand Effect [Electronic resource] / E. Morozov // The New York Times site. – Mode of access: <http://www.nytimes.com/2008/12/26/opinion/26iht-edmorozov.1.18937733.html>
21. Yiannopoulos, M. What is 'The Streisand Effect'? [Electronic resource] / Yiannopoulos M. // The Daly Telegraph site. – Mode of access: http://blogs.telegraph.co.uk/technology/miloyiannopoulos/8248311/What_is_The_Streisand_Effect/

УДК 343.2(477)

Є.С. Назимко

**МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ
ПОКАРАННЯ В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ
ДОКТРИНІ УКРАЇНИ (РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ
ДИСЕРТАЦІЙ ТА АВТОРЕФЕРАТИВ)**

У статті розглянуто сучасний стан методології дослідження інституту покарання в кримінально-правовій доктрині України за результатами аналізу дисертацій та авторефератів. Розглядаються окремі проблеми стосовно методології наукових досліджень у сфері інституту покарання. Пропонуються шляхи та засоби розв'язання цих проблем.

Ключові слова: дослідження, методологія, інститут покарання, кримінально-правова доктрина.

В статье рассмотрено современное состояние методологии исследования института наказания в уголовно-правовой доктрине Украины по результатам анализа диссертаций и авторефератов. Рассматриваются отдельные проблемы методологии научных исследований в области института наказания. Предлагаются пути и средства решения этих проблем.

Ключевые слова: *исследование, методология, институт наказания, уголовно-правовая доктрина.*

The article reviews the current state of methodology research institute of punishment in the legal doctrine of Ukraine for analysis of theses and abstracts. Several problems concerning the methodology of scientific research in the institute of punishment. Ways and means to address these problems.

Key words: *research, methodology, institute of punishment, criminal-law doctrine.*

Світові глобалізаційні та трансформаційні процеси, розбудова засад правової, демократичної держави, формування національної правової системи, обумовлюють необхідність поглибленого дослідження методологічних засад проведення досліджень у кримінально-правовій сфері. Саме тому зростає значення тих засобів, форм та методів пізнання, якими вона користується. Тож шлях до правильного розуміння природи та сутності кримінально-правових явищ певним чином залежить від оволодіння сучасним методологічним арсеналом кримінально-правових досліджень.

Питанням методології кримінально-правових досліджень присвятили свої праці такі вчені, як Ю.В. Баулін, А.М. Бойко, В.К. Гришук, Н.О. Гуророва, О.О. Дудоров, Б.О. Кириць, О.М. Костенко, І.В. Красницький, Д.І. Крупко, О.М. Лемешко, М.І. Мельник, В.О. Меркулова, В.А. Мисливий, В.О. Навроцький, О.В. Наден, В.І. Осадчий, А.В. Савченко, Г.О. Усатий, М.І. Хавронюк, С.В. Хилюк та ін.

Розробки наукової громади стосувались різних проблем методології пізнання кримінально-правових явищ. Серед останніх робіт, окремо необхідно виокремити дисертаційну роботу С.В. Хилюк, в якій досліджено питання методології кримінально-правових досліджень стосовно проблем особливої частини кримінального права України¹. Од-

---

¹ Хилюк С.В. Розвиток науки кримінального права України після відновлення її державної незалежності (питання Особливої частини): дис. ... канд. юрид. наук за спец. 12.00.08. "Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право" / Світлана Володимирівна Хилюк. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2007.

нак, доводиться констатувати той факт, що питанням методології дослідження інституту покарання в сучасній кримінально-правовій доктрині приділяється недостатньо уваги.

Тому **метою нашої статті** є з'ясування сучасного стану наукових розробок у сфері методології дослідження інституту покарання, виявлення можливих проблем та розроблення пропозицій стосовно їх розв'язання.

Ідея проведення аналізу методологічних проблем дослідження інституту покарання та написання цієї статті з'явилась після прочитання однієї з останніх праць Г. Знаменського "Про методологію правотворчості без лукавства і спекуляцій". В ній професор зазначав, що "в останні роки методологічні питання правознавства значною мірою позбавилися тієї уваги, на яку можна було б розраховувати. Це призвело до того, що в цих питаннях з'явилося чимало різних перекручень і "мутацій", які здатні дезорієнтувати практику"¹.

Для того, щоб дізнатись який стан справ є наявним у сфері методології дослідження інституту покарання нами було проаналізовано 35 дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" та авторефератів до них. Серед них: 4 докторських дисертацій та 31 кандидатська.

Було обрано ті дисертації автореферати до них, які стосуються проблем кримінально-правового, кримінологічного та кримінально-виконавчого забезпечення розвитку інституту покарання. Серед докторських дисертацій – це роботи А.Х. Степанюка "Актуальні проблеми виконання покарань (сутність і принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження)" (2002 рік)², І.Г. Богатирьова "Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою

---

¹ Знаменський Г. Про методологію правотворчості без лукавства і спекуляцій / Г. Знаменський // Юридичний вісник України. - 2011. - № 19 (7-13 травня 2011 р.). - С. 5

² Степанюк А.Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність і принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження) / А.Х. Степанюк: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. - Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2002.

інспекцією)" (2006 рік)¹, О.Г. Колба "Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам" (2007 рік)², П.В. Хряпінського "Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: теоретичні, законотворчі та правозастосовні проблеми" (2010 рік)³.

Серед кандидатських дисертацій для аналізу ми обрали роботи В.О. Бугаєва "Військові злочини і покарання" (2002 рік)⁴, Р.М. Гури "Виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю" (2003 рік)⁵, О.О. Книженко "Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України" (2003 рік)⁶, О.І. Шинальського "Покарання в системі засобів протидії злочинності" (2003 рік)⁷, С.В. Черкасова

---

¹ Богатирьов І.Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією) / І.Г. Богатирьов: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2006.

² Колб О.Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам / О.Г. Колб: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2007.

³ Хряпінський П.В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: теоретичні, законотворчі та правозастосовні проблеми / П.В. Хряпінський: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2010.

⁴ Бугаєв В.О. Військові злочини і покарання: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - Одеса: Одеська національна юридична академія, 2002.

⁵ Гура Р.М. Виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2003.

⁶ Книженко О.О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - Х.: Національний університет внутрішніх справ, 2003.

⁷ Шинальський О.І. Покарання в системі засобів протидії злочинності: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - К.: Національна академія наук України, 2003.

"Кримінологічна концепція альтернативних мір покарання" (2004 рік)¹, В.В. Антипова Обставини, що виключають можливість застосування певних видів покарань (2005 рік)², В.В. Полтавець "Загальні засади призначення покарання та їх кримінально-правове значення" (2005 рік)³, Є.М. Бодюла "Правові та організаційні засади виконання покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу" (2005 рік)⁴, В.А. Бадири "Виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, як мета покарання" (2005 рік)⁵, Л.О. Мостепанюк "Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання" (2005 рік)⁶, В.Г. Павленко "Кримінально-правова та кримінологічна характеристика громадських робіт як виду покарання" (2006 рік)⁷, Т.В. Сахарук "Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та за-

---

¹ Черкасов С. В. Кримінологічна концепція альтернативних мір покарання: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. - Одеса: Одеська національна юридична академія, 2004.

² Антипов В.В. Обставини, що виключають можливість застосування певних видів покарань: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2005

³ Полтавець В.В. Загальні засади призначення покарання та їх кримінально-правове значення Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право. - К.: Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України, 2005..

⁴ Бодюл Є.М. Правові та організаційні засади виконання покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2005.

⁵ Бадира В.А. Виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, як мета покарання. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. - Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2005.

⁶ Мостепанюк Л.О. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2005.

⁷ Павленко В.Г. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика громадських робіт як виду покарання: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. - К.: Академія адвокатури України, 2006.

рубіжних країн: порівняльний аналіз" (2006 рік)¹, Т.І. Іванюк "Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України" (2006 рік)², О.В. Ткачової "Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт" (2006 рік)³, І.С. Яковець "Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань" (2006 рік)⁴, В.П. Герасименка "Заміна покарання більш м'яким при його відбуванні за кримінальним правом України" (2007 рік)⁵, О.П. Гороха "Покарання за злочини у сфері обігу наркотичних засобів" (2007 рік)⁶, О.В. Євдокімової "Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом" (2007 рік)⁷, Ю.В. Шинкарьова "Арешт як вид кримінального покарання та особливості правового

---

¹ Сахарук Т.В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006

² Іванюк Т.І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006.

³ Ткачова О.В. Виконання покарань у виді виправних і громадських робіт: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2006.

⁴ Яковець І.С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2006.

⁵ Герасименко В.П. Заміна покарання більш м'яким при його відбуванні за кримінальним правом України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2007.

⁶ Горох О.П. Покарання за злочини у сфері обігу наркотичних засобів: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2007.

⁷ Євдокімова О.В. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і криминологія; кримінально-виконавче право. – Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2007.

регулювання його виконання та відбування" (2007 рік)¹, Є.Ю. Полянського "Призначення покарання за кримінальним правом США" (2007 рік)², В.П. Козиревої "Кримінальні покарання майнового характеру за законодавством України" (2007 рік)³, А.І. Золотарьова "Звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування за злочини у сфері господарської діяльності" (2008 рік)⁴, Н.В. Марченко "Додаткові покарання та особливості їх призначення" (2008 рік)⁵, В.О. Попраса "Штраф як вид покарання за кримінальним правом України" (2008 рік)⁶, Г.С. Резніченко "Особливості виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі стосовно засуджених жінок" (2008 рік)⁷, Д.С. Шиян "Позбавлення права обіймати певні по-

---

¹ Шинкарьов Ю.В. Арешт як вид кримінального покарання та особливості правового регулювання його виконання та відбування: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007.

² Полянський Є.Ю. Призначення покарання за кримінальним правом США: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08: кримінальне право та криминологія, кримінально-виконавче право. - Одеса: Одеська національна юридична академія, 2007.

³ Козирева В.П. Кримінальні покарання майнового характеру за законодавством України: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право і криминологія; кримінально-виконавче право. - К.: Київський національний університет внутрішніх справ України, 2007.

⁴ Золотарьов А.І. Звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування за злочини у сфері господарської діяльності: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2007.

⁵ Марченко Н.В. Додаткові покарання та особливості їх призначення: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - К.: Академія адвокатури України, 2008.

⁶ Попрас В. О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2008.

⁷ Резніченко Г. С. Особливості виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі стосовно засуджених жінок: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. - Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2008.

сади або займатися певною діяльністю як вид кримінального покарання" (2008 рік)¹, О.І. Богатирьової "Кримінально-виконавча інспекція як суб'єкт виконання покарань" (2009 рік)², О.В. Дашенко "Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання неповнолітніх" (2009 рік)³, С.В. Царюк "Кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки" (2009 рік)⁴, А.О. Клевцова "Звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх за кримінальним законодавством України" (2009 рік)⁵, О.С. Яцуна "Особливості кримінального покарання неповнолітніх" (2009 рік)⁶.

В проаналізованих нами докторських дисертаціях жодного розділу або підрозділу не присвячено методологічній проблематиці. Серед кандидатських дисертацій лише в одній було розроблено окремий підрозділ, присвячений питанням методології дослідження при-

---

¹ Шиян Д.С. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як вид кримінального покарання: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2008.

² Богатирьова О.І. Кримінально-виконавча інспекція як суб'єкт виконання покарань: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2009.

³ Дашенко О.В. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання неповнолітніх. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2009.

⁴ Царюк С.В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2009.

⁵ Клевцова А.О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх за кримінальним законодавством України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2009.

⁶ Яцун О.С. Особливості кримінального покарання неповнолітніх: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009.

значення покарання (Полянський Є.Ю. "Призначення покарання за кримінальним правом США"). Тобто лише в одній тридцять п'ятій дисертації, з проаналізованих нами, наявна та розкрита проблематика дослідження окремого аспекту інституту покарання. Це становить 2,85% від усіх проаналізованих нами дисертацій та авторефератів.

Проведений аналіз докторських дисертацій дозволив нам виокремити типові методи, що застосовуються в дисертаціях (на них робиться вказівка у відповідному підрозділі вступу до дисертації та автореферату "Методи дослідження") та окремі проблеми стосовно методології досліджень у сфері інституту покарання. Розглянемо їх більш детально.

П.В. Хряпінський вказує, що "в дослідженні застосовувались загальнонаукові та приватноправові методи". Аналіз вказаних вченим методів засвідчує, що дослідником було використано філософсько-правову методологію (діалектичний метод, метод герменевтики (або логіко-семантичний)), загальнонаукові (системно-структурний, історичний (за словами автора - історично-правовий)), спеціально-наукові (статистично-математичний метод, соціологічні методи) та конкретно-наукові методи (формально-правовий, метод правового моделювання, порівняльно-правовий метод).

І.Г. Богатирьов у своїй дисертації вказує, що "для розв'язання поставленої мети та завдань дослідження були використані загальнонаукові методи пізнання: історичний, порівняльно-правовий, формально-логічний, системно-структурний, соціологічний, статистичний та інші". Як бачимо, вчений взагалі не використав методи філософії, або не казав на їх використання. Дослідимо більш детально, з якою метою він використовував окремі методи. Так, "використання історичного методу дозволило дослідити й визначити періодизацію розвитку виконання кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі". Навряд чи призначення історичного методу пізнання в кримінально-правових дослідженнях полягає лише у виявленні періодизації того або іншого явища. Така вказівка безпідставно обмежує сферу та можливості застосування історичного методу. Зміст цього методу полягає у з'ясуванні сутності досліджуваного об'єкта за допомогою аналізу його історії (розвитку) з урахуванням всієї її багатогранності. Як зазначає М.І. Хавронюк, цей метод використовується для ретроспективного вивчення проблем кримінального права, закономірностей і тенденцій розвитку кримінального законодавства, факторів, що впливали на його розвиток, виявлення впливу кримінального зако-

нодавства певних держав на розвиток кримінального законодавства інших держав тощо¹. Використання історичного методу під час проведення досліджень у сфері інституту покарання має бути спрямоване на відтворення процесу розвитку зазначеного інституту у всій багатогранності, враховуючи все позитивне, накопичене історичним досвідом. Досить важливими тут є питання, що стосуються етапів та основних періодів розвитку інституту покарання, однак не менш значними залишаються питання стосовно умов, тенденцій та перспектив його становлення.

Також І.Г. Богатирьов вказує, що застосування порівняльно-правового методу дало змогу встановити подібність і відмінність у провадженні кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Подібна вказівка на можливість застосування порівняльно-правового методу, з нашої точки зору, обмежує його значення, оскільки вказує лише на порівняння (знайдення подібності та відмінності) стосовно об'єкта - права. Навряд чи поєднання об'єкта та характеристики процесу порівняння дає можливість говорити про використання порівняльно-правового методу. Вважаємо, що застосування порівняльно-правового (компаративістського) методу дозволить прослідкувати історичний та просторовий розвиток пов'язаних з інститутом покарання явищ в контексті численних правових традицій, їх еволюцію від епохи до епохи, від регіону до регіону. Оскільки інститут покарання у межах кожної правової сім'ї набуває своє значення, властивості, структуру тощо, то компаративістський метод дозволить виявити схожість і відмінність між ними, обрати оптимальні та раціональні шляхи подальшого розвитку цього інституту в Україні.

А.Х. Степанюк під час свого дослідження використав загальнонауковий діалектичний підхід, конкретно-наукові та спеціальні методи (формально-юридичний, порівняльно-правовий, логіко-семантичний, структурно-функціональний аналіз, системний підхід, метод сходження від абстрактного до конкретного). Однак, вчений, незважаючи на те, що ним було проведено опитування понад 1050 засу-

---

¹ Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / Микола Іванович Хавронюк. - К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2007. - С. 26.

джених до позбавлення волі, відповіді яких у багатьох випадках виступали додатковим аргументом на користь висновків і рекомендацій, сформульованих автором, не вказав на застосування соціологічних методів під час проведення дослідження. Зважаючи на те, що вченим проаналізовано значний масив статистичних даних, необхідною була б вказівка на використання статистичних методів з розкриттям їх значення.

Серед усіх проаналізованих докторських дисертацій, відповідно до структури методології кримінально-правових досліджень вказано на наукові методи у роботі професора О.Г. Колба. Як зазначає вчений, методологічну основу його дисертації "становлять положення та висновки загальної теорії пізнання. У роботі використано такі методи пізнання: діалектичний, формально-логічний, історичний, соціологічний, порівняльно-правовий, системно-структурний та статистичні".

Також зазначимо, що під час характеристики методів дослідження, частіш за все вказується на можливості використання тих або інших методів пізнання. Однак, поряд з цим існують інші вказівки, у яких вказується: а) мета застосування методу (наприклад, "соціологічний метод було використано з метою проведення опитування серед засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, а також співробітників КВІ і суддів" (І.Г. Богатирьов)); б) час застосування методу: "соціологічні методи ... використовувалися протягом всього дослідження" (В.П. Хряпінський).

Наведемо типові методи дослідження та їх характеристику, що вказуються в докторських дисертаціях, у звідній таблиці.

Таблиця

Типові методи дослідження, що вказуються в докторських дисертаціях

Назва методу	Його значення для дослідження
Діалектичний підхід; діалектичний метод.	1) дозволив визначити кримінально-виконавчу діяльність як генеральний напрямок діяльності органів та установ виконання покарань, а здійснення кари визнати сутністю виконання покарань; здійснити якісне відмежування кримінально-виконавчого права (А.Х. Степанюк); 2) було застосовано для встановлення правової природи діяльності УВП щодо запобігання злочинам, її взаємобумовленості та взаємозв'язку з політикою боротьби зі злочинами в Україні загалом; системно-структурний - для визначення місця і ролі УВП у системі суб'єктів

	запобігання злочинам та ін. (О.Г. Колб); 3) забезпечує комплексний підхід при дослідженні (П.В. Хряпінський).
Структурно-функціональний аналіз як складник застосованого в цьому дослідженні системного методу; системно-структурний.	1) дозволяє: а) зробити структурування кримінально-виконавчої діяльності, виявити її стабільні елементи, дослідити їх у зв'язку з каральною функцією, здійснюваною адміністрацією органів та установ виконання покарань; б) розглянути "виконання покарання" як складну внутрішньо детерміновану єдність, високоорганізовану й динамічну систему, як цілісне, відносно самостійне правове явище, як різновид юридичної діяльності (А.Х. Степанюк); 2) дає змогу провести всебічне дослідження кримінальних покарань у системі норм Кримінального кодексу України, а також їх поєднання з нормами інших галузей права - кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого й інших (І.Г. Богатирьов); 3) дозволяє вискремити негативний і позитивний аспекти, дослідити зміст, форми та правові наслідки (П.В. Хряпінський).
Метод сходження від абстрактного до конкретного.	дозволяє проникнути в сутність діяльності органів та установ виконання покарань, подати у взаємозв'язку всі її елементи й напрямки, звести в єдину систему знання про здійснення притаманних покаранням право обмежень (А.Х. Степанюк).
Історичний; історично-правовий.	1) дозволив дослідити й визначити періодизацію розвитку (І.Г. Богатирьов); 2) дозволив показати генезис розвитку кримінально-правових явищ і процесів в УВП, що мали місце як в умовах дії норм Виправно-трудоного кодексу України (ВТК), так і КВК України, який набрав чинності з 1 січня 2004 р (О.Г. Колб); 3) застосовується при аналізі витоків вітчизняного та зарубіжного кримінального законодавства (П.В. Хряпінський).
Формально-юридичний аналіз; формально-логічний метод.	1) дозволяє виявити недоліки та протиріччя і сформулювати пропозиції по вдосконаленню правового регулювання застосування покарань (А.Х. Степанюк); 2) дає змогу провести всебічне дослідження кримінальних покарань у системі норм Кримі-

	<p>нального кодексу України, а також їх поєднання з нормами інших галузей права – кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого й інших (І.Г. Богатирьов);</p> <p>3) дозволяє виявити загальну тенденцію законодавства щодо охорони вказаної категорії праводносин, а також внести конкретні пропозиції з удосконалення правових норм, з огляду на їх відповідність міжнародним вимогам і стандартам у галузі виконання покарання у виді позбавлення волі та запобігання злочинам в УВП (О.Г. Колб).</p>
Формально-правовий	є необхідним при аналізі передумов, підстав та / або умов застосування окремих різновидів норм КК (П.В. Хряпінський).
Метод правового моделювання	використовується при конструюванні моделей поведінки (П.В. Хряпінський).
Логіко-семантичний аналіз; логіко-семантичний метод.	<p>1) встановлено значення й співвідношення понять пізнання сутності виконання покарань (А.Х. Степанюк);</p> <p>2) використовується при конструюванні моделей поведінки (П.В. Хряпінський).</p>
Порівняльний аналіз; порівняльно-правовий аналіз; порівняльно-правовий метод.	<p>1) надає можливості встановити наявність подібних моментів, закономірностей і виявити відмінності (А.Х. Степанюк);</p> <p>2) дає змогу встановити подібність і відмінність явища як в Україні, так і в зарубіжних країнах (І.Г. Богатирьов);</p> <p>3) надає можливість співставити положення чинного КВК України, кримінально-виконавчого законодавства окремих зарубіжних держав та низки міжнародно-правових актів і взяти до уваги їх позитивний досвід при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства (О.Г. Колб);</p> <p>4) використовується у дослідженні Кримінальних кодексів інших держав (П.В. Хряпінський).</p>
Статистичний; статистично-математичний метод	<p>1) дозволяє провести порівняльний аналіз, отримати результати, які вплинули на формулювання репрезентативних висновків (І.Г. Богатирьов);</p> <p>2) дозволяє проаналізувати правозастосовну практику та думки як працівників УВП й інших правоохоронних органів, так й осіб, які прямо не причетні до виконання кримінального покарання у виді позбавлення волі та до діяльності в галузі запобігання злочинам (О.Г. Колб);</p>

	3) стає у пригоді при дослідженні ефективності застосування норм та визначенні критеріїв ефективності (П.В. Хряпінський).
Соціологічний метод; соціологічні методи: опитування, анкетування, експертні оцінки	1) використано з метою проведення опитування (І.Г. Богатирьов); 2) дозволяє проаналізувати правозастосовну практику та думки як працівників УВП й інших правоохоронних органів, так й осіб, які прямо не причетні до виконання кримінального покарання у виді позбавлення волі та до діяльності в галузі запобігання злочинам (О.Г. Колб); 3) використовувались протягом всього дослідження (П.В. Хряпінський).

Проведений аналіз засвідчив та виявив такі проблеми стосовно методології досліджень у сфері інституту покарання: 1) відсутність розділів або підрозділів в основному змісті дисертацій, які присвячені проблемам методології дослідження; 2) відсутність єдиного підходу до розуміння структури методології досліджень у сфері інституту покарання; 3) відсутність єдиного підходу до назви та значення певних методів дослідження.

Шляхами та засобами розв'язання зазначених проблем вважаємо: 1) уніфікацію підходів до структури методології, розуміння методів та їх значення у дослідженнях в сфері інституту покарання; 2) необхідність виокремлення в основному змісті дисертацій окремих розділів або підрозділів, присвячених проблематиці методології; 3) розроблення наукових, науково-методичних та навчально-методичних праць стосовно методології кримінально-правових досліджень.

УДК 340.1

Н.О. Левицька

**ПУБЛІЧНІ ТА ПРИВАТНІ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ІНСТИТУТИ:
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ**

У статті виявляється природа та структура нормативно-правових інститутів, встановлюються особливості їх публічних та приватних різновидів, визначається їх місце у нормативно-правовій галузі та системі джерел права, а також перспективи їх розвитку.

Ключові слова: *публічно-правові інститути, приватно-правові інститути, нормативно-правові інститути.*